

Henriques, Greg; A New Vision for the Field: Introduction to the Second Special Issue on the Unified Theory. In: Journal of Clinical Psychology, vol. 61 (1), 2005, s.3-6.

Nová vize oboru: Úvod k druhému zvláštnímu číslu o Sjednocené teorii

Volný překlad Tereza Sedláková

Toto je druhé ze dvou čísel Journal of Clinical Psychology zaměřené na platnost a užitečnost nové teoretické vize oboru psychologie (Henriques, 2003). První dva příspěvky (Rand and Ilardi, Geary) podporují argument, že psychologie potřebuje být efektivně propojena s biologií a fyzikou a že Unifikovaná teorie skrze Behaviorální teorii investic (Behavioral Investment Theory) je v tomto směru velmi úspěšná. Autoři následujících tří článků (Shaffer, Quackenbush and Shealy) ukazují, že systém TOK (Systém stromu poznání) je úměrný dominantním paradigmatům v sociálních vědách. Skupina těchto pěti autorů tedy ukazuje životaschopnost Unifikované teorie z pohledu zdola-nahoru i shora-dolů. V šestém článku se autor zabývá některými důležitými problémy, které potenciálně vznikají s rozvojem jasně definované disciplíny. V závěrečném článku se já věnuji obavám, jež vznesli příspěvatelé v obou speciálních vydáních a formuluji, jak jednotná teorie pokládá základ nového masového hnutí v psychologii.

Psychologie je slovy Churchilla hádankou zabalenou do tajemství uvnitř záhady. Vědecký spisovatel John Horgan (1999) ve svém rozsáhlém přehledu věd o myslí dospěl k definitivnímu závěru, že v psychologii nikdy nedojde k dramatické revoluci, jež by se vyrovnala Darwinově evoluční teorii či Einsteinově obecné teorii relativity. Svě tvrzení podpořil argumentem, že mysl je tak beznadějně složitá, až je příliš složitá pro vědeckou metodu. Nesouhlasím s tím a navrhl jsem konceptuální rámec, který, jak doufám, promění psychologii z jejího současného preparadigmatického stavu (Staats, 1983) v plně funkční, vyspělou, paradigmatickou vědu (Henriques, 2002, 2003; Henriques & Sternberg, 2004).

Předchozí zvláštní číslo (Vol. 60, No. 12) obsahovalo hlavní článek "Psychology Defined", 13 komentářů a 2 plné články. Jak se dalo očekávat, někteří autoři zpochybňovali opodstatněnost mého návrhu a kladli si otázku, zda by psychologii skutečně prospělo teoretické uspořádání (např. Stam, 2004; Yanchar, 2005). Důležité však je, že většina příspěvatelů toto úsilí ocenila jako přinejmenším zásadní krok správným směrem. Někteří v něm viděli podstatně více. Gilbert (2004) například označuje návrh za "fascinující" a navrhuje: "*Henriquesův přístup... by měl být ústředním bodem našeho myšlení, tvorby modelů a výuky psychologie*" (s. 1226). Haaga (2004) uvádí, že: "*shledal taxonomii Stromu poznání, teoretické společné body, evoluční historii a úroveň emergentních vlastností velmi poučnými*" (s. 1229). Stanovich (2004) se vyjadřuje podobně silně:

„S mnohým v Henriquesově článku souhlasím. Zejména jsem zajedno s myšlenkou, že kombinace Behaviorální teorie investic a Hypotézy ospravedlnění (Justification Hypothesis) přináší představu mentální architektury sestávající ze dvou širokých oblastí (paralelní a logicko-analytické). Souhlasím s tím, že diskontinuita mezi lidmi a ostatními živočichy je pro psychologii

ústředním problémem . . . [a] domnívám se, že proces ospravedlňování mohl hrát rozhodující roli v ve vývoji metareprezentačních schopností (s. 1263).“

Calhoun (2004) označuje snahu o sjednocení psychologie za "ušlechtilý úkol" a naznačuje, že návrh zřejmě vnese do oboru zvláštní harmonii. Říká: *"Stejně jako jiní vědci, kteří podobně jako velcí mistři dokážou spojit různé teoretické a empirické zdroje do integrálního celku, začal [Henriques] splétat velmi zajímavý zdroj harmonie pro nesourodou disciplínu a profesi"* (s. 1283). Stricker (2004) uvedl, že návrh je "nápaditý", a Viney (2004) napsal: *"Schéma sjednocování navržené Henriquesem... je slibný koherentní a ucelený přístup k psychologii a může být užitečným způsobem, jak přemýšlet o vztahu psychologie k ostatním vědám"* (s. 1275). Vzhledem k obtížím, s nimiž se radikálně nové myšlenky často potýkají při ovlivňování odborného pole, bylo velmi povzbudivé vidět, že tolik vysoce kvalifikovaných vědců uznává hodnotu tohoto návrhu.

Zdá se, že aktuální vydání bude pokračovat v nastoleném trendu Sjednocené teorie. Randová a Ilardi jasně formulují potřebu konzistence psychologie s přírodními vědami a přesvědčivě argumentují, že nová perspektiva tuto potřebu rozhodně splňuje. Geary jde v tomto bodě ještě dál a ukazuje, jak je Behaviorální teorie investic (BIT) přímo kongruentní s jeho hypotézou "motivů k ovládnutí". Vyjadřuje šíři a hloubku této perspektivy tím, že prochází napříč evoluční teorií, neurovědou, kognitivní vědou, behaviorální vědou a etologií. Zejména ukazuje, jak může BIT a metafora Motivů k ovládnutí sloužit jako sjednocující rámec pro obecné vědy o mysli.

Klíčovou součástí argumentace v článku "Psychologie definovaná" je, že lidská psychologie představuje jedinečnou a samostatnou subdisciplínu obecných věd o mysli. Protože lidé mají schopnost sebereflexe, jazyka a existují v sociokulturním kontextu, představuje lidské chování kvalitativně jinou úroveň složitosti než chování ostatních zvířat. Právě kvůli této odlišnosti bylo tak obtížné překlenout most mezi přírodními a společenskými vědami (srov. Wilson, 1998, s. 126). Podle systému Stromu poznání poskytuje hypotéza ospravedlnění most přes tyto velké oblasti vědy a autoři Shaffer, Quackenbush a Shealy formulují některé klíčové aspekty této myšlenky. Shaffer nabízí pronikavý přehled relevantních výzkumů ze sociologie a ukazuje, že Hypotéza ospravedlnění organizuje a objasňuje velkou část výzkumu v této disciplíně. Quackenbush (2005) pak účinně formuluje některé z klíčových problémů postmoderní filozofie a ukazuje, jak Hypotéza ospravedlnění a ToK (Strom poznání) mohou přispět k rozvoji postmoderní filozofie. Systém může tyto obavy řešit a zároveň být souměřitelný s přírodními vědami. Píše:

"Systém ToK představuje Archimédovskou výšku, z níž je možné se jako psychologové chopit svobody. Na rozdíl od Wilsonovy (1998) Konsilience systém ToK nezastírá napětí mezi naturalismem a sociálním konstrukcionismem. Spíše správně interpretována, tato napětí přestávají být podstatná." (p. 78)

Nakonec Shealy ukazuje, jak Hypotéza ospravedlnění otevírá dveře fascinujícím analýzám náboženských a politických systémů ospravedlnění. Ukazuje také, jak je hypotéza souměřitelná s dosavadním výzkumem vývoje postojů, přesvědčení a hodnot, a nabízí vynikající výsledky a návrhy pro budoucí výzkum.

Šestý článek v tomto čísle má poněkud odlišný tón. Slife (2005) přiznává argumentaci, kterou jsem nabídl, vysokou míru legitimacy, když píše:

„Henriquesův příspěvek je obzvláště vítaný. Snaží se nejen řešit otázky, které jsou interní pro obor, ale snaží se také zasadit psychologii do širšího kontextu ostatních oborů. Činí tak prostřednictvím uceleného souboru myšlenek, které, jak doufá, disciplínu shrnují a sjednocují. Ve skutečnosti poměrně přesvědčivě ukazuje, že jeho koncepce "se snadno přizpůsobí jevům, které jsou v současnosti předmětem vědeckého zkoumání", stejně jako "mnoha dalším oblastem, na něž lze analýzu rozšířit" (Henriques, 2003, s. 177). Svou zdatnost ve sjednocování skutečně prokazuje propojením prací dvou dramaticky odlišných myslitelů - Sigmunda Freuda a B. F. Skinnera. Takové spojení je působivé a dokládá příslib jeho sjednocujícího rámce. (p. 108)“

Ve svém článku se však zaměřuje především na to, že někteří lidé v psychologii by se mohli cítit mým návrhem "vyčlenění" z oboru, a konkrétně se zaměřuje na kvalitativní výzkum a teistickou psychologii. To vyvolává jeden z nejtěživějších problémů, kterým obor čelí - můžeme mít jednotu a zároveň pluralismus? Jsou všechny názory vítány, nebo jsou některé názory prostě špatné? Kdo to má říci a chceme toho být schopni? Touto otázkou se poměrně obsírně zabývám v závěrečném článku a pomocí svého systému formuluji povahu a hranice vědy a upřesňuji, proč se domnívám, že kvalitativní výzkum je in, ale teistická psychologie (jak ji definoval Slife) není.

Podání se Sjednocené teorii rozvázat gordický uzel, kterým je v současnosti obor psychologie? V nejlepším možném slova smyslu se zdá, že odpověď zní "možná". Přinejmenším se zdá být zřejmé, že nová Sjednocená teorie nabízí zajímavý a slibný nový pohled na obor, který bude jistě ještě dlouho vyvolávat vážné otázky a polemiky o povaze tohoto oboru a jeho předmětu.